

«ŞEHİRCİLİĞİN VE MEMLEKET PLANLAMASININ ESASLARI»

Yazan : Prof. Dr. Ernst Egli. Türkiye ve Ortadoğu
Ämme İdaresi Enstitüsü yayını. Yazar
Matbaası, Ankara, 1957. 493 sahife.

Bu kitap, 1953 - 1955 yılları arasında, Prof. Dr. E. Egli tarafından Türkiye ve Ortadoğu Ämme İdaresi Enstitüsüyle, Siyasal Bilgiler Fakültesinde verilen derslerdeki takrirlerin biraraya getirilmesi suretiyle hazırlanmıştır. Bu sebeple, müellifin ön - sözde de işaret ettiği gibi, eser, «teknisyenlerden ziyade, tatbik ve icra mevkiinde bulunan idarecilerin» ihtiyaçlarına cevap vermek amacındadır.

Modern şehirciliğin hemen hemen bütün meselelerini ve bu arada Türkiye'nin bazı özelliklerini ilmî bir görüşle inceleyen kitap 13 bölümden müteşekkildir.

1. ci bölümde, müellif, «mekân plânlamasından» bahsetmektedir. Burada, plânlamadan genel olarak neyi anlamak gerektiğine işaret edildikten sonra, «mekân plânlaması» (Raumplanung) kavramı üzerinde durulmakta ve bu nevi plânlamanın; memleket, bölge, şehir ve nihayet köy plânlaması gibi kısımları bulunduğu belirtilmektedir. Aynı bölümde, şehirciliğin, genel teorilerden çok, pratik tecrübeden faydalanan bir disiplin olduğuna temas edildikten sonra, memleket ve şehir plânlamasının teşkilât ve usulleri izah edilmektedir.

2. ci bölüm «mesken» başlığını taşımaktadır. Burada, müellif, insanların asgarî mesken ihtiyaçlarının farklı olmadığını iddia etmekte ve nüfus başına yer ihtiyacını, metre kare olarak hesaplayarak, bu asgarî'yi tespit etmektedir. İklimin, mntakanın ve arazî durumunun mesken tarzına tesiri olacağına temas eden müellif; arsa, beledî hizmetler, inşaat malzemesi ve işçilik gibi, mesken maliyetine katılan faktörleri incelemekte, bu arada Türkiye için bazı teklifler ileri sürmektedir. 2 ci bölüm, meskeni tamamlayıcı unsurların ve sosyal birliklerin mahiyetini izah ile sonuçlanmaktadır.

3. cü bölümde, «Köy», bir «çalışma ve iskân hücresi» olarak ele alınmakta, köy şekillerinin neler olduğu gösterilmekte ve Türk köylerinin bazı özelliklerine temas edildikten sonra, köyün halihazır gelişiminin istikameti tâyine çalışılmaktadır.

4. cü bölüm, «İskân hiyerarşisi» ne tahsis edilmiştir. Burada Türk iskân hiyerarşisinden örnekler verilmekte ve küçük şehirlerin (Kasaba) pazar yeri özelliklerine temas edilmektedir.

5. ci bölüm, 4 kısma ayrılmıştır. «Oturma» başlıklı kısımda, «işgal emsalinde», «alçak ve yüksek inşaatın faydalarından», «müstakbel mesken ihtiyacının tahmini usullerinden», «kâfi, iyi ve ucuz meskenlerden ne anlaşıldığından», «arsa politikası ile mesken inşaatının, mesken ihtiyacını karşılamadaki rollerinden» bahsedilmektedir. İkinci kısım, «Çalışma fonksiyonu» başlığını taşıyor. Burada, «insanların meşguliyet nispeti», «endüstrinin kuruluş yeri» bahis konusu edilmekte; idare, belediye hizmetleri, okullar, kültür vasıtaları ve hastahane, mezarlık gibi müesseseler için yer ihtiyacı hakkında rakamlar zikredilmektedir. Üçüncü kısım, şehir içindeki «yeşil ve serbest sahalara» ve yeşil saha cereyanının tarihî gelişimine tahsis edilmiştir. Nihayet, son kısımda, trafiğin çeşitli anlamları, trafik neveleri, trafik vasıtaları, şehir trafiğinin tanzimine esas olacak «trafik sayımları» ele alınmaktadır.

6. ci bölümde şehir, umumiyetle bir bütün olarak incelenmekte, şehirlerin büyümesinden doğan meseleler, sokak sistemleri, şehir plânları ve yeni şehir tasavvurları üzerinde durulmaktadır. Şehir merkezinin (core), tarihte, şehir fonksiyonlarının koordine edilmesindeki rolüne ve core'un şehrin diğer bölgeleriyle olan münasebetlerine de bu bölümde yer ayrılmıştır.

7. ci bölümün konusu, «Bölge plânlamasıdır.» Burada, metropoliten şehrin sınırlarından, dolayısıyla ikiz ve üçüz şehirlerden, bunların plânlama özelliklerinden bahsedilmektedir. Ayrıca, «bölge» ve «bölge plânlaması» kavramları üzerinde durulmakta; Türkiye'de ve başka memleketlerde mevcut bölge plânlama teşebbüs ve faaliyetlerinden örnekler verilmektedir. Bu bölümün son kısmı, bölgeler içindeki karakteristik şehirlerin iktisadî ve sosyal özelliklerinin incelenmesine tahsis edilmiştir.

8. ci bölümde, memleket plânlamasının mahiyeti izah edildikten sonra, millî ölçüdeki plânlama tedbirleri, ademi merkeziyetin gerektirdiği koordinasyonun sağlanması, sınaî inkılâbın, iskân politikasının tesbit edilmesinde oynayacağı rol, ziraî ve sınaî gelişme plânlarıyla, bunlarla ilgisi nispetinde köylerden şehirlere nüfus akını ele alınmakta, buradan, iç kolonizasyon ve nüfus hareketlerine geçilmektedir.

Dokuzuncu bölümde, tatbik edilmiş bölge ve memleket plânlamalarından, bu arada T. V. A. den ve Zurich kantonu bölge plânlamasından daha geniş bir şekilde bahsedilmektedir. İsviçre, İskoçya, Ankara ve İskenderun'daki bölge plânlaması teşebbüslerinin izahını müteakip,

muhtelif memleketlerde, bölge plânlaması yapmağı mümkün kılacak kanunî ve fiilî şartlar incelenmektedir.

10. cu bölümün konusu. «ferdî menfaatlarla ferdî hakların plânlamada oynadığı rol», «şehircilikle ilgili mevzuatın genel durumu,» «plânlamanın maksadı ve muhtevası» ile «plânlamaya karşı koyan kuvvetler» dir.

11. ci bölümde, memleket plânlamasının, tiplendirme standardizasyon ve prefabrikasyon gibi birkaç teknik meselesine, yol inşaatına, zلزele, yangın ve bombardıman gibi fevkalâde hâdiselere karşı alınması gereken tedbirlere ve nihayet beledî hizmetlerin ehemmiyetine temas edilmektedir.

12. ci bölümün konusu, genel olarak «şehircilik faaliyetlerinin finansmanı» dır. Burada, müellif, devlet bütçesiyle bu işlerin finanse edilmesi hakkındaki düşüncelerini ve özel sermayeye hangi hallerde ve ne miktarda müracaat edilmekte olduğunu belirtmektedir. Bu bahse son vermeden, Amerika ve İsviçre'den finansman misalleri vermekte ve bu sonuca varmaktadır: «Mesken sektöründeki büyük imar işlerinin finansmanı, eğer bugünkü para ekonomisinin anormallikleri bertaraf edilmiş olsaydı, çok daha kolay temin edilebilirdi.»

Son bölüm, şehir estetiğine tahsis edilmiştir. Burada, şehir estetiğindeki telâkkilerin tarihçesi anlatılmakta ve modern şehrin estetiğinden ne anlaşıldığı ifade edilmektedir.

Prof. E. Egli'nin kitabı Türkiye'de yayınlanmış ilk şehircilik kitabı olmamakla beraber, bu disiplinle ilgili bahislerden birçoğuna yer ayırmak suretiyle, bir ihtiyacı karşılamış bulunmaktadır. Ancak, çok şey ihtiva etmek gayreti içinde, ders kitabı özelliğini kısmen kaybetmiştir denilebilir. Önsözünde de belirtilen, tatbikatçılara hitap etme amacı, bütün bölümlerde gözönünde tutulmuş ve tahakkuk ettirilmiş bulunmaktadır.

Kitapta aynı kavramların, ayrı ayrı yerlerde, ayrı ayrı kelimelerle ifade edildiği görülmektedir. Buna mukabil, karşılıkları dilimizde son şeklini almamış bulunan birçok teknik kavram ihtiva eden böyle bir eserin tercümesinin kolay bir iş olmadığını, gözden uzak tutmamak gerekir.

«İKİNCİ İSKÂN VE ŞEHİRCİLİK HAFTASI KONFERANSLARI»

Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü Yayını. Ajans Türk Matbaası Ankara 1958. 158 Sayfa.

5 - Haziran 1957 tarihleri arasında Siyasal Bilgiler Fakültesinde toplanan İkinci İskân ve Şehircilik Haftasında verilen konferanslar bir kitap hâlinde yayınlanmış bulunuyor. İkinci İskân Haftasının, münhasıran bölge plânlaması konusunu incelemek üzere toplanmış olması, verilen konferanslarda bu konunun çeşitli yönlerden ele alınmasını mümkün kılmıştır. Bu sebeple, adı geçen eserin, memleketimizde, bölge plânlaması konusunun yetkili mütehassıslar tarafından nazari olarak ele alındığı ilk eser olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kitabın önsözü *mahiyetinde olan konuşma*, Fakülte Dekanı Prof. Dr. K. F. Arık'ın Hafta'nın açılışı münasebetiyle yaptığı konuşmadır. Verilen ilk konferans, bunu takip etmektedir. «Tennessee Vâdisi Müessesesi» başlığı altındaki bu konuşmayı yapan Dr. R. O. Niehoff, Kahire Âmme İdaresi Enstitüsünün Teknik Direktörüdür. Tennessee bölge plânlaması tatbikatında uzun müddet idareci olarak çalışmış olan Dr. Niehoff bu konferansta, Tennessee tecrübesinin muvaffakiyet sebepleri üzerinde durmakta, iktisadi ve sosyal alanlarda sağladığı faydaları misalleriyle izah etmektedir. Bu müessesenin teşkilâtı ve idare tarzı hakkında da fikir veren konferansçı, bölge plânlaması bakımından Türkiye'nin ne gibi imkânlara sahibolduğunun araştırılmasının isabetli olacağına da işaret etmektedir.

İkinci konferansın konusu, «Bölge plânlaması ve coğrafya» dır. Konferans Prof. Dr. H. S. Selen tarafından verilmiştir. Burada, İmarın mahiyeti, safhaları, modern imarın hususiyetleri izah edildikten sonra, bölge plânlamasının önem kazanması vakıası ve imarcı - coğrafyacının fonksiyonu üzerinde durulmaktadır.

Müteakip konferans, Türkiye ve Ortadoğu Âmme İdaresi mensuplarından Dr. W. F. Jungwirth tarafından verilmiştir. Dr. Jungwirth burada, klâsik özel idarededeki bünye değişikliğinin sebeplerini açıklamakta, bölge plânlamasına geçişin faydalarını ve muhtemel mahzurlarını tartışmaktadır.

Dördüncü konferans «Sanayiî kuruluş yeri» konusundadır. Doç. Dr. E. Tümertekin bu konferansında genel olarak kuruluş yerinin önemine işaret ettikten sonra; enerji, ham madde, iş gücü, sermaye, ulaştırma, pazarlama gibi çeşitli iktisadî faktörlerle kuruluş yeri arasındaki münasebeti araştırmakta ve bizatihî meseleyi muhtelif sanayi şubeleri bakımından ayrı ayrı ele alıp incelemektedir.

Bunu, Prof. F. Yavuz'un «Şehirlerimizin büyümesi ve bölge plâncılığı» konusundaki konferansı takip ediyor. Bu konferansta, şehirleşme hareketlerinin kanunî ve fiilî saikleri açıklandıktan sonra, meselenin bugün Türkiye'de almış olduğu şekil ortaya konmakta ve son imar faaliyetlerinin fikir olarak isabetine işaret edilmektedir. Konferansın sonuna, Türkiye'de coğrafi bölgeler itibariyle şehrin büyümesi vakiasını aydınlatıcı mahiyette rakamlar ihtiva eden 20 tablo ilâve edilmiştir.

Altıncı konferansın konusunu «Bölge sınırlandırılmasının esasları» teşkil etmektedir. Doç. Dr. Sırrı Erinç (Bilahare Profesör olmuştur.) tarafından verilen bu konferansta genel olarak bölge telâkkisinin mahiyet ve faydalarına temas edildikten sonra, muhtelif bölgelerin sınırlandırılmasındaki esas ve kıstasların neler olduğu ve bunların kifayet derecesi incelenmektedir.

Bunu, «Türkiye'de bölge plânlaması hazırlıkları» konusunda, Bölge Plâncısı Aydın Germen'in verdiği konferans takip etmektedir. Bu konferansta, plânlamanın mahiyeti, muayyen ve oldukça uzun devreler için plânlama yapma zarureti üzerinde durulmakta ve plânlama bölgelerinin neveleri zikredilmektedir. Bunlar; mülkî bölgeler, büyük şehir bölgeleri, tek unsur bölgeleri, kontrol bölgeleri ve coğrafi bölgeler diye beş kategoride mütalâa edilmektedir. Bundan sonra yerleşmenin ve iktisadî faaliyetlerin bölge plânlamasında oynadığı role temas edilmekte ve Türkiye'deki bölge plânlaması çalışmaları, misâllerle hülâsa edilmektedir. Bu cümleden olarak Elektrik İşleri Etüd İdaresiyle, Karayollarının faaliyetleri de bölge plâncılığı zaviyesinden ele alınmaktadır. Konferansçı ayrıca, bölge plânlamasında araştırmanın zaruriliği ve plâncılık mesleğinin mahiyeti üzerinde de durmaktadır.

Sonuncu konferansta Yüksek Mühendis - Mimar Mithat Yenen münferid bir bölge plânlaması nümunesi olarak «Zonguldak kömür havzası bölge plânı» nı ele almaktadır. Konu, iki bölümde incelenmektedir: Birinci bölümde, kömür havzası civarının orman, yol, nüfus, amele ve ziraat bakımlarından etüdüne, ikinci bölüm ise, havzanın imar ve islâh imkânları hakkındaki mütalâalara tahsis edilmiştir.

Kitabın sonuna, her konferansı müteakip açılan müzakerelerde ileri sürülen bellibaşlı fikirlerin hülâsası ayrı bir makale hâlinde ilâve edilmiş bulunuyor. Yapılan tartışmaları bütün teferruatıyla kitaba koyma imkânsızlığı karşısında, bu yolun tercih edildiğine işaret edilmektedir. Eser, Prof. Dr. K. F. Arık'ın, İkinci İskân Haftası'nın kapanışı münasebetiyle yaptığı konuşma ile sonuçlanmaktadır.

Ruşen Y. KELEŞ